Történeti helységnévtárak Erdélyről*

MAGYARI MÁTYÁS
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

BARTOS-ELEKES ZSOMBOR
Babeș–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár (Cluj-Napoca, Románia)

Absztrakt

Erdély számos történeti helységnévtár tárgyául szolgált az elmúlt időszakban. Közülük a legrészletesebbek időrendben vonultatják fel a települések különféle történeti adatait: elsősorban neveiket, gyakran jogállásukkal, közigazgatási hovatartozásukkal párhuzamosan, megjelölve azokat az évszámokat is, amelyekből az egyes adatokról tanúskodó forrásanyagok származnak. Ezáltal maguk a történeti helységnévtárak is kiemelten értékes forrásanyaggá válnak bármilyen, az erdélyi településhálózat történetével kapcsolatos kutatás számára. Jelen tanulmány a legátfogóbb, Erdéllyel foglalkozó történeti helységnévtárakról kíván áttekintést nyújtani, miközben jelentőségükre reflektál, egyben fényt derít bizonyos hiányosságaikra. Utóbbiak kiküszöbölésére a szerzők előrevetítenek egy megoldást is: bemutatnak egy újszerű munkát, amely összefogja és weben elérhető térinformatikai rendszerben kezelhetővé teszi különböző történeti helységnévtárak adatait. A településekkel kapcsolatos történeti adatok közvetítésében alkalmazott formabontó megközelítés révén a rendszer lényegében újragondoltatja a történeti helységnévtár fogalmát.

Kulcsszavak: helységnevek, névváltozatok, helységnévtár, településhálózat, Erdély, történeti térinformatikai rendszer, webtérképészet, történeti helynévkutatás

Historical place name gazetteers of Transylvania

MÁTYÁS MAGYARI – ZSOMBOR BARTOS-ELEKES

Over the past few decades, Transylvania has been the subject of numerous historical gazetteers. The most detailed of these present a wide range of historical data on the settlements of the area in chronological order. This data includes historical names, legal status, administrative affiliation, and the dates of the sources from which each piece of information is derived. Thus, the historical gazetteers themselves become highly valuable resources for researching the history of the settlement network in Transylvania. This study aims to provide an overview of the most comprehensive historical gazetteers of Transylvania, reflecting on their significance and highlighting their limitations. To this end, this paper presents a novel solution: a web-based geographic information system through which the data of several historical gazetteers can be accessed. This significantly reshapes the previously

* Magyari Mátyás munkáját az ELTE Márton Áron Szakkollégium támogatja.

established concept of historical gazetteers, offering a new perspective on the transmission of historical settlement data.

Keywords: settlement names, allonyms, gazetteer, settlement network, Transylvania (Romania), historical geographic information system, web cartography, historical toponomastics

***

1. Bevezetés. Az Erdéllyel foglalkozó történeti helységnévtárak köre hamarosan egy új, a korábbiaktól lényegesen különböző, a tér-időbeli reprezentáció köré szerveződő szemléletmódra támaszkodó munkával bővül. A kidolgozás alatt álló anyag, amely végeredményben nem kizárólag történeti helységnévtár, hanem történeti térinformatikai rendszer is, a konvencionális történeti helységnévtárak adatainak összefogására és webkartográfiai környezetben történő ábrázolására törekszik. Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy meghatározza Az erdélyi települések történeti térinformatikai rendszere (az Erdélyi HGIS) helyét az Erdélyt (is) bemutató történeti helységnévtárak szakirodalmában. Ennek érdekében a vonatkozó történeti helységnévtárak átfogó, strukturált áttekintését adja, amelynek révén egy ilyen rendszer kiépítésének hasznosságát is feltárja. A szöveg a rendszer működésének alapjait is részletezi, ezek illusztrálására pedig hozzáférést biztosít a kezelői felület jelenlegi, ideiglenes állapotához.

2. Általános fogalmi háttér. A földrajzi neveket csoportosíthatjuk aszerint, hogy milyen jellegű tereptárgyra vonatkoznak. A tereptárgy lehet egy embercsoport által állandóan vagy ideiglenesen lakott hely, amelyet épületek és építmények összessége alkot, vagyis település. A települések a lakóépületek száma szerint lehetnek szórványtelepülések (tanyák) vagy csoportos települések; ez utóbbiak a településhálózaton belül betöltött szerepkörük alapján városokra és falvakra oszthatók (KOVÁCS 2002: 115–117). Az előbb részletezett lakott helyek megjelölésére használt földrajzi neveket *településnevek*-nek hívjuk. A településnevek két csoportra oszthatók, közöttük a határt már nem földrajzi, hanem közigazgatási fogalmak mentén húzzuk meg. Míg a településföldrajz a város-falu kettőst használja, addig a közigazgatás a város-község párost, de a község és a falu eltér egymástól.[1] Tehát a város nemcsak településföldrajzi, hanem közigazgatási fogalom is, a község viszont kifejezetten közigazgatási fogalom, amely nem egyezik meg a falu fogalmával. A község egyrészt a közigazgatásilag önálló falu, másrészt a területi igazgatás alapegysége is. A városokat és községeket, tehát az önálló településeket együttesen *helységek*-nek nevezzük. A közigazgatásilag önálló lakott helyekre, azaz városokra és községekre vonatkozó településnevek a helységnevek; pl. *Pécs, Nagymaros.* Ezek egyes részeinek (belterületeinek, külterületi lakott helyeinek) nevei pedig a helységrésznevek; pl. *Erzsébetváros, Szentgyörgypuszta* (FNH. 18, BARTOS-ELEKES 2013: 11–12).

Egy adott terület földrajzi neveit betűrendbe vagy más logikai sorrendbe szervező jegyzékeket *helynévtárak*-nak vagy *földrajzinév-tárak*-nak nevezzük. Ezek általában megadják a földrajzi nevek vonatkozási helyét és az általuk megnevezett földrajzi részlet típusát, továbbá akár más névváltozatokat és egyéb leíró jellegű információkat is. A kifejezetten

[1] A falvak, szórványtelepülések és községek határvilágáról l. BAJMÓCY–BELUSZKY (2022).

a településnevek rögzítésére fókuszáló földrajzinév-tárakat *helységnévtárak*-nak hívjuk. A helységnévtárak elsősorban a statisztikai, közigazgatási nyilvántartás eszközei, ami magyarázza azt is, hogy a kifejezés a közigazgatási tekintetben önálló települést jelentő helység fogalmából nőtte ki magát. Ettől függetlenül a helységnévtárak a helységneveken kívül más településneveket is tartalmazhatnak. (KERTÉSZ 2000: 7–9, KÍGYÓSI 2000: 51, KADMON ed. 2002/2007, BÖLCSKEI–FARKAS–SLÍZ szerk. 2017: 140.)

A helységnévtárak általában egy adott időpontra vonatkozó állapotot rögzítenek, és a vizsgált területi egység összes települését felölelik (KERTÉSZ 2000: 7–9, KÍGYÓSI 2000: 51). A történeti földrajzi kutatás sajátos eszközeiként ugyanakkor történeti helységnévtárak is létrejöttek. Ezek vonatkozhatnak egy múltbeli időpontra vagy akár egy történelmi időszakra is. Ez utóbbi esetben a kronológiát követve sorolják fel létező és azóta elpusztult települések különböző adatait: korabeli névváltozataikat, jogállásukat, közigazgatási hovatartozásukat (GYÖRFFY 1963–1998. 1: 5, KERTÉSZ 2000: 7–9, BARTOS-ELEKES 2013: 182–183). A történeti helységnévtárak tehát egyebek mellett a települések mindennapi használatból kikopott, ún. történeti neveit is rögzítik (KADMON ed. 2002/2007, BARTOS-ELEKES 2013: 33–34, BÖLCSKEI–FARKAS–SLÍZ szerk. 2017: 154).

3. Erdély területére kiterjedő történeti helységnévtárak. A története során Erdély jobbára többnyelvű terület volt, s különféle államokhoz tartozott. Sokszínűsége megannyi tudományos munka, így számos történeti helységnévtár létrejöttét motiválta az idők folyamán. Az utóbbiak megjelenése elsősorban a közelmúlthoz köthető: szükségességüket az indokolta, hogy az országhatárok, a politikai rendszerek és az etnikai megoszlás változásainak hatására az ugyanazon településhez tartozó névváltozatok száma megnövekedett. A történeti helységnévtáraknak köszönhetően az ugyanarra a lakott helyre vonatkozó, különböző alakú és nyelvű földrajzi nevek azonosítása, egymással való megfeleltetése lényegesen leegyszerűsödött. Jelen tanulmány a legátfogóbb, Erdély területére kiterjedő történeti helységnévtárak bemutatását célozza meg.

3.1. Fogalmi háttér: Erdély, valamint helységei, illetve települései. A vizsgálat az ún. jelenkori Erdély területére (is) kiterjedő történeti helységnévtárakkal foglalkozik. A *jelenkori Erdély* kifejezés azon területek összességére vonatkozik, amelyek az első világháború előtt Magyarországhoz tartoztak, ma azonban Románia részét képezik (HAJDÚ-MOHAROS 1997: 6). Kiemelendő, hogy az *Erdély* név hosszú ideig egy ennél jóval kisebb kiterjedésű területre vonatkozott: arra, amely a középkori Magyar Királyság viszonylagos önállósággal rendelkező tartományaként működött, majd – némileg eltérő határokkal – a kora újkorban és az újkorban évszázadokon át fejedelemség, majd nagyfejedelemség volt. Napjainkban ezt a területet, amely tehát a jelenkori Erdélynek csak egy részét teszi ki, *történeti Erdély*-nek nevezzük. A jelenkori Erdély a Bánság romániai részével és a jelenkori Partiummal nagyobb a történeti Erdélynél. (BARTA 1987: 207, KRISTÓ 2003: 114–115, BARTOS-ELEKES 2011: 485–486.)

A *Partium (Részek)* kifejezés a török korból ered, és azért jött létre, hogy a Magyar Királyságtól az 1570-es speyeri szerződés értelmében az Erdélyi Fejedelemséghez kapcsolt részek összefoglaló megnevezéseként szolgáljon. A Habsburg-korban a Partium területe jelentősen lecsökkent, de a fogalom a kiegyezésig használatban maradt: ez idő alatt az Erdélyi Nagyfejedelemség történeti Erdélyen kívüli területeit értették rajta. Napjainkban a *jelenkori Partium*-on azt a területet értjük, amely korábban Magyarországhoz tartozott,

ma Romániában található, de nem része sem a történeti Erdélynek, sem a romániai Bánságnak. A *Bánság* név eredete a Habsburg-időkre nyúlik vissza. A Duna, Tisza, Maros és a Kárpátok között elhelyezkedő, a középkorban *Temesköz*-nek nevezett területet az oszmán hódoltság felszámolását követően a Habsburgok egy ideig (1718–1779 között) egységesen igazgatták *Temesi bánság* néven. Az egykori Bánság legnagyobb része ma Románia és Szerbia között van felosztva; a romániai részt *romániai* vagy *keleti Bánság*-nak is nevezik. (HAJDÚ-MOHAROS 1997: 22, BARTOS-ELEKES 2011: 486–488.)

A jelenkori Erdély területe egészében vagy részben számos különböző államalakulathoz tartozott, kapcsolódott az idők folyamán; pl. Magyar Királyság, Oszmán Birodalom, Habsburg Birodalom, Osztrák–Magyar Monarchia, Románia. Mind ez idő alatt a terület végig többnyelvű volt, és jelenleg is az (KÖPECZI szerk. 1993: 5). A jelenkori Erdély egymástól eltérő nyelvű népei gyakran különböző névvel illették a terület földrajzi részleteit, így településeit is, saját földrajzi neveket alkotva, esetleg lefordítva vagy saját nyelvi sajátosságaikhoz igazítva a szomszédos közösségek neveit. A jelenkori Erdély településeinek legnagyobb része napjainkban is rendelkezik különböző nyelvű nevekkel, a román mellett legalább magyar nyelvűvel; ez a tömeges és használatban levő többnyelvűség számos országban, így Magyarországon sem mondható megszokottnak. (BARTOS-ELEKES 2013: 18–20.)

A hivatalos helységnévtárak megjelenése idején, a dualista Magyarországon az állami közigazgatás fő helyi szerve a törvényhatóság volt, amely az államterület bizonyos részét is jelentette. Két csoportja volt: a vármegyék és a törvényhatósági jogú városok. A területi igazgatás alapegységei a községek voltak. A községeknek háromféle csoportjuk létezett: a rendezett tanácsú város, a nagy- és a kisközség. Egy község területén általában egy település feküdt, amely többnyire falusi, ritkábban városi szerepkörrel bírt, így alakult ki a közigazgatási község és településföldrajzi falu fogalmak hasonló jelentése. Ugyan a törvény nem határozta meg, de használta a *helység* kifejezést, amelyen a közigazgatásilag önálló településeket értette. Így a helység jogállása lehetett törvényhatósági jogú város, rendezett tanácsú város vagy község. A helységeken túl a kisebb, nem önálló települések a helységrészek voltak. Ebben a rendszerben a csoportos, azaz nem szórványtelepülések szinte mind helységekként működtek, tehát a szórványtelepülések neveitől eltekintve a településnevek helységnevek voltak (SZABÓ P. CS. szerk. 2006).

Míg a dualizmus korában a települések általában közigazgatásilag önállók voltak, s így egy település megfelelt egy helységnek, addig jelenleg Romániában több település együttese alkot egy önálló községet, azaz helységnek megfelelő területi-közigazgatási alapegységet. Így az erdélyi településneveket a szó szoros értelmében már nem tekinthetjük helységneveknek, hiszen Románia települései közigazgatási tekintetben jelenleg nem önállóak, nem jogi személyek. A település jogállás szerint lehet falu *(sat),* város *(oraş)* és municípium *(municipiu).* A sajátos román területi-közigazgatási rendszer alapszintjén ugyanakkor nem a települések, hanem rendszerint azok együttesei állnak: ezek alkotnak egy területi-közigazgatási egységet *(unitate administrativ-teritorială, UAT).* A helyi önkormányzatok ezekben az egységekben működnek, azaz nem a településeknek, hanem ezeknek van polgármesterük és tanácsuk. Elvileg egy település önállóan is alkothat egy területi-közigazgatási egységet, de nem ez a jellemző. Az ilyen területi-közigazgatási egységek háromfélék lehetnek: község *(comună),* város *(oraş)* és municípium *(municipiu).* A községeket kizárólag falu jogállású települések alkotják; az egyik közülük a községközpont *(sat – reşedinţă de comună).* A területi-közigazgatási egységként értett város, illetve municípium mindig magába foglal egy városi, illetve municípium jogállású települést, amely mellett akár falvak is tartozhatnak

hozzá (Codul). Ezek alapján figyelnünk kell arra, hogyan használjuk a *településnév* és *helységnév* kifejezéseket.

3.2. A történeti helységnévtárak forrásai. A történeti helységnévtárak összeállítása különböző jellegű források szintetizálását feltételezi. Az Erdély területére kiterjedő történeti helységnévtárak forrásai között – a teljesség igénye nélkül – találunk okleveles forrásokat, összeírásokat, névtárakat, térképeket, történeti földrajzi munkákat, sőt akár más történeti helységnévtárakat is.

Erdély településhálózatának középkori viszonyairól elsősorban különféle oklevelekből szerezhetünk tudomást. Az Erdéllyel kapcsolatos középkori okleveles forrásanyag bárki számára közvetlenül hozzáférhető egy JAKÓ ZSIGMOND kezdeményezésére megvalósult hiánypótló, többkötetes kiadványnak köszönhetően (JAKÓ szerk. 1997–2021), amely magyar nyelven értelmezi a 11–14. századból fennmaradt, erdélyi vonatkozású okmányok szövegeit. Ennek megjelenését bő egy évszázaddal megelőzően egy másik, hasonló munka is készült SZABÓ KÁROLY gondozásában (SzékOkl.), amelynek célterülete a Székelyföld, célidőszaka pedig a 13–16. század.

Az okleveles források a legrégebbről fennmaradt, erdélyi településekkel kapcsolatos adatokat rögzítő történelmi emlékek, így fontosságuk kimagasló a tekintetben is, hogy számos erdélyi település első írásos említését lelhetjük fel bennük. Előfordulásuk nem korlátozódik a középkorra, de az újkorban, amikor a náluk részletesebb, összeírás-jellegű dokumentumok száma gyarapodni kezdett, forrásbázison belüli jelentőségük erősen háttérbe szorult.

Az összeírások célja valamely területegység településeinek és azok lakosságának jegyzékbe vétele volt. Ezek eleinte adózási céllal készültek, kereteik azonban később kitágultak: ezekből nőtték ki magukat az átfogó jellegű statisztikai felvételek, például a népszámlálások, majd a hivatalos statisztikai adatgyűjtések is (KOVACSICS 1957: 15–16). Az első összeírás, amely a jelenkori Erdély területét (is) lényegében teljesen lefedte, az 1332–1337 között összeállított pápai tizedjegyzék volt. Ez csak a történeti Erdélyben a korábbról adatolt települések mellett mintegy háromszáznak az első írásos említését tartalmazza (GYÖRFFY 1963–1998. 1: 9, MAGYARI 2023: 5).

Az elmúlt századok helynévtárai szintén kiemelt relevanciával bírnak a történeti helységnévtárak szempontjából. Ezek ugyanis a múlt településhálózatának pillanatnyi lenyomatát (beleértve az aktuális névhasználatot, illetve a települések éppen érvényben levő jogállását és közigazgatási hovatartozását is) közvetítik, ilyenformán pedig történeti jelentőségű információt hordoznak magukban.

A 18. század végétől a kiegyezésig megjelent névtárakról elmondható, hogy ritka esetben tárgyalták együtt a két külön országot, Magyarországot és Erdélyt. Emiatt is kiemelhető a LIPSZKY JÁNOS (1808) – Horvát-Szlavóniát és Erdélyt is ábrázoló – Magyarország-térképművéhez készült névmutató, az ún. Repertorium. A Repertorium a legkorábbi részletes, többnyelvű helységnévtár, amely a Király-hágó mindkét oldalára, tehát a jelenkori Erdély egészére kiterjedt. A többi kiadvány inkább csak az egyik „hazát" mutatta be. Csak a Királyhágótól nyugatra eső, szűken értelmezett Magyarországot tárgyalta az udvari kancellária által összeállított 1773-as Lexicon locorum (l. LexLoc.) és az olyan magánkiadású kötetek, mint JOHANN MATTHIAS KORABINSKY (1786) történeti földrajzi lexikona vagy FÉNYES ELEK (1851) és VICTOR HORNYÁNSKY (1858) geográfiai szótára, illetve lexikona. A Királyhágótól keletre eső, történeti Erdélyt német nyelvű munkák mutatták be, például LUCAS

JOSEPH MARIENBURG (1813) földrajzi leírása és IGNAZ LENK VON TREUENFELD (1839) mindenféle földrajzi nevet tartalmazó helynévtára. Ezek közös tulajdonsága, hogy a helységek többnyelvűségét tiszteletben tartották: a szerkesztőknek fontos volt, hogy minél több nyelven minél több névváltozatot gyűjtsenek össze. E munkák a korabeli állapotot mutatták be, többnek közülük utólag új kiadása is készült, így ezek már történeti helységnévtáraknak tekinthetők. A Lexicon locorum leginkább az 1920-as kiadásból ismert (LexLoc.). Abban a korszakban, amikor Romániában a kisebbségi helységnevekkel már alig lehetett találkozni, a Repertorium (és a LIPSZKY-térképmű) jelenkori Erdélyre vonatkozó, keleti része önálló kiadványként (HERNER szerk. 1987) is megjelent, hogy segítségül szolgáljon az erdélyi települések azonosításában (KERTÉSZ 2000: 14–17, 21, 66, 70; BARTOS-ELEKES 2013: 90–96).

Hivatalos helységnévtárakkal a 19. század második felétől kezdődően találkozunk. Az 1873-tól (Hnt. 1873) nagyjából ötévente megjelent magyar hivatalos helységnévtárakból az 1892-es volt az utolsó (Hnt. 1892), amely még odafigyelt a többnyelvűségre, egy helységnévnek több nyelven több névváltozatát is megadva; az 1900-as már egynyelvű volt. Az 1898–1912 közötti törzskönyvezés neveit az 1913-as helységnévtár tartalmazza; ez az utolsó magyar kiadvány a teljes jelenkori Erdély területéről (Hnt. 1913). Észak-Erdély tekintetében a többnyelvűséggel kapcsolatban meg kell említenünk még egy 1942-es helynévtárt, amelyben szerepeltek a visszacsatolt települések nem magyar névváltozatai is (VÁRADY szerk. 1942), és az 1944-est mint utolsót (Hnt. 1944). Mivel a többnyelvű országban a hivatalos helységnévtárak csak magyar nyelvű neveket tartalmaztak, az eligazodás megkönnyítésére megjelentek a román–magyar helységnév-szótárak (pl. MOLDOVAN–TOGAN 1909; vö. KERTÉSZ 2000: 25–28, 34–35, 76–77; BARTOS-ELEKES 2013: 111–119, 127, 160–161).

Az első világháború után a hivatalos helységnévtárakat már nem a magyar, hanem a román hatóságok állították ki, de ezek jóval ritkábban jelentek meg. Rögtön a határváltozások után látott napvilágot MARTINOVICI–ISTRATI (1921) helységnévtára, amely először fedte le teljesen román településnevekkel Erdélyt, és még megadta a magyar névváltozatokat is. A későbbiek már csak egynyelvűek voltak, kivétel az 1956-os, amely a magyar autonóm tartomány helységneveit megadta magyarul is, nagyon sok hibával (Indicatorul, l. KERTÉSZ 2000: 41–42; BARTOS-ELEKES 2013: 141–144, 146–148, 164–167).

Románia aktuális helységnévtára csak digitális adatbázisként (SIRUTA 2025) érhető el; ez csak a hivatalos, román nyelvű neveket tartalmazza. A 2001/215. helyi közigazgatásról szóló törvény melléklete (Guvernul 2001, 2002) tartalmazza azon helységek kisebbségi nyelvű, a nemzeti névtestület által egységesített neveit is, amelyek kisebbségi lakosságának aránya eléri az összlakosság ötödét.

A névtárakhoz hasonlóan a térképek szintén egyfajta lenyomatot nyújtanak a múlt településhálózatának pillanatnyi állapotáról, sőt most már a folyamatosan frissülő internetes térképszolgáltatásoknak köszönhetően a településhálózat éppen aktuális állapota is állandóan szemmel tartható általuk. Ebből kifolyólag a térképek ugyancsak fontos forrásanyagát képezik a történeti helységnévtáraknak, főleg ami a hatósági névmegállapítások megindulását megelőző időszakot illeti.

Az itt felsorolt, különböző jellegű források feldolgozására alapoznak a történeti helységnévtárak mellett más történeti földrajzi munkák is, amelyek a vizsgált terület topográfiájában (beleértve a településhálózatot is) az idők során bekövetkező változásokat kívánják feltárni (JOBBITT–GYŐRI 2020: 78–79). Az Erdély egészével vagy egy részével foglalkozó történeti földrajzi kiadványok térnyerése a 19–20. század fordulójához köthető.

Ebből az időszakból származik CSÁNKI DEZSŐ (1890–1941) enciklopédikus műve, amely a középkori Magyarország közigazgatási egységeinek 15. század végi településhálózatát vizsgálja.[2] Jó néhány évtizeddel később megjelent egy hasonlóan monumentális munka GYÖRFFY GYÖRGY tollából (1963–1998), amely az Árpád-kori településhálózati viszonyokkal foglalkozik.[3] Mindkét kezdeményezésről elmondható, hogy a középkori magyar állam egészének lefedésére törekedtek, és bár végül ezt nem teljesítették maradéktalanul, a jelenkori Erdély számos korabeli közigazgatási egységének településhálózatát feldolgozták.

Ezek mellett elsősorban regionális vonatkozású történeti földrajzi munkák vagy történeti adalékokat is tartalmazó honismereti művek gazdagítják az erdélyi településekkel kapcsolatos történeti földrajzi anyagok körét. Az előbbi csoportba sorolható kiadványok készültek Szörény (PESTY 1877–1878), Krassó (PESTY 1882–1884), Ugocsa (SZABÓ I. 1937), Fehér (ICZKOVITS 1939), Kolozs (BALÁZS 1939), Szatmár (MAKSAI 1940, NÉMETH 2008), Bihar (JAKÓ 1940) és Máramaros (BÉLAY 1943) vármegyékről, sőt még a Temesvári vilajet egyes szandzsákjairól (ENGEL 1996; KÁLDY-NAGY 1982, 2000) is. A Székelyföldről (ORBÁN 1868), illetve Arad (JANCSÓ–SOMOGYI szerk. 1892–1913), Szolnok-Doboka (KÁDÁR szerk. 1900–1901), Szilágy (PETRI 1901–1904), Torontál (BOROVSZKY szerk. 1912) és Temes (BOROVSZKY szerk. 1914), továbbá újfent Bihar (BOROVSZKY szerk. 1901) és Szatmár (BOROVSZKY szerk. 1908) vármegyékről az utóbbi kategóriába tartozó monográfiák állnak rendelkezésre.

A technológiai előrehaladás adta lehetőségeket kihasználva értelmezi át a történeti földrajzi kutatás eredményeinek közzétételét ENGEL PÁL digitális térképe és adatbázisa, amely a késő középkori Magyarország településhálózati és birtokviszonyait mutatja be. A második kiadásában már letölthető, térinformatikai alkalmazás formájában hozzáférhető munka (ENGEL 2020) a korábban megszokottól eltérő módon, a térbeli reprezentáció lehetőségeivel élve közvetíti a települések leíró történeti adatait, lényegesen egyszerűsítve azok térben történő értelmezésének folyamatát.

3.3. A vizsgált történeti helységnévtárak. A történeti helységnévtárak tehát a fent említett különféle források tartalmát szintetizálják, hogy összefogják és időrendbe szervezzék nemcsak a létező, hanem az elpusztult települések történeti adatait is. Más történeti földrajzi munkákkal ellentétben ezek jobbára kizárólag magukat a történeti adatokat és azok származási idejét közlik, és csak nagyon korlátozottan vagy egyáltalán nem fűznek hozzájuk szöveges kiegészítéseket.

A 20. század második felétől kezdődően számos, Erdélyt tárgyaló történeti helységnévtár jelent meg. Legtöbbjük a jelenkori Erdély területének egészét igyekszik lefedni (SUCIU 1966–1968, VARGA 1998–2002, SZABÓ M. A. 2003, VISTAI összeáll. é. n.), de van olyan is, amely kizárólag a történeti Erdéllyel foglalkozik (WAGNER 1977), illetve olyan, amelynek még a történeti Magyarországnál is valamivel nagyobb a célterülete (LELKES 2011). Mint látható, készült magyar, román és német szerkesztésű történeti helységnévtár is.

Ugyanakkor több, korábban említett történeti földrajzi munkának is vannak történeti helységnévtárként értelmezhető részei, amelyek kronológiai sorrendben rögzítik a vizsgált

[2] Az ötkötetes munka Trencsén vármegyével foglalkozó negyedik kötete 1941-ben, CSÁNKI halála után jelent meg, FEKETE NAGY ANTAL gondozásában.

[3] A mű folytatásaként nemrégiben megjelent egy Sáros vármegyével foglalkozó kiadvány (NÓGRÁDY 2022).

terület településeinek dokumentált névváltozatait, akár egyéb történeti adatokkal egyetemben. CSÁNKI (1890–1941) és GYÖRFFY (1963–1998) kiadványainak hasonnemű részei nagy kiterjedésű erdélyi területeket érintenek, így a következőkben olvasható áttekintésbe, amelyben tehát a jelenkori Erdély területére (is) kiterjedő, átfogó történeti helységnévtárak helyzetét vázoljuk fel, érdemesnek találtuk ezeket a műveket is bevonni.

A fentieken kívül számos, Erdélyt is tárgyaló helységnévtár jelent meg a rendszerváltást követően (pl. WILDNER 1996–1998, SEBŐK 1997, HAJDÚ-MOHAROS 2000). WILDNER (1996–1998) az 1918-ig érvényes utolsó hivatalos magyar helységnév mellett a mai (román) hivatalos nevet tünteti fel, egyéb régi magyar és német névváltozatokkal (GERSTNER 1998). Az utóbbiak szintén főleg történeti forrásokra alapoznak (pl. korábbi hivatalos helységnévtárakra), azok alapján – figyelembe véve a közigazgatási változásokat – a mai települések különböző nyelvű egységesített neveinek megállapítására törekednek. Erdélyben az ismertebb és/vagy ma is magyar lakossággal rendelkező települések esetében a levezetett magyar/német elnevezések megegyeznek az aktuális magyar/német alakkal. Sok más esetben ezek már nem élő változatok, nincsenek már használatban (pl. magyar/német nyelvterülettől távol eső jelentéktelen települések magyar/német nevei). Ezeket a névtárakat, amelyek a korábbi névtárakhoz hasonlóan történeti forrásokat dolgoztak fel, és számos, ma már történetinek tekinthető elnevezést is tartalmaznak, nem vontuk be az áttekintésünkbe, mivel a történeti névadatokhoz nem társítják a megfelelő évszámokat.

A történeti helységnévtárak bemutatásában a következő szempontokat igyekeztünk érvényesíteni: célterület, vizsgált időszak, felépítés, szerkezet, online hozzáférhetőség, egyéb jellegzetességek. Az áttekintés a művek megjelenésének ideje szerinti sorrendben történik.

3.3.1. Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában (CSÁNKI 1890–1941). CSÁNKI DEZSŐ nagyszabású művének egyes köteteiben földrajzi elhelyezkedés szerint csoportosulnak a feldolgozott vármegyék. A jelenkori Erdély szempontjából releváns információkkal az első (1890), a második (1894) és az ötödik (1913) kötetben találkozunk. A Tisza menti Ugocsa, Máramaros, Szatmár, Közép-Szolnok, Kraszna, Bihar, Csanád, Zaránd és Arad megyék adatait az első, míg a délvidéki Temes, Krassó, Keve és Torontál megyékét a második kötet dolgozza fel. Az erdélyi vármegyékkel foglalkozó ötödik kötetben Hunyad, Kolozs, Torda és Küküllő megyékről van szó. A munka tehát a jelenkori Erdély igen jelentős részét lefedi: a Partium és a Bánság területét maradéktalanul, a történeti Erdélyét csak részlegesen (Belső-Szolnok, Doboka és Fehér vármegyék, Fogaras vidéke, valamint a Szászföld és a Székelyföld kivételével). Amint arra a kiadvány címe is rámutat, a vállalkozás Magyarország 15. század végi településföldrajzi viszonyainak feltárására törekszik.

A műben a megyék ismertetése hat részre tagolódik. Az első, bevezető részben a közigazgatási egység korabeli kiterjedéséről, addigi történelméről, birtokviszonyairól esik szó. A második részben a vármegye területén található erődítmények, a harmadikban a városok és mezővárosok, a negyedikben az egyéb jogállású települések bemutatása következik. A szerző a váraknak és a településeknek is meghatározza a földrajzi helyzetét, és felsorolja neveiknek a feldolgozott forrásokban előforduló írott alakjait. Az ötödik rész tárgyát a vizsgált közigazgatási egység főbb birtokosai képezik, míg az utolsóét a vármegye főispánjai a Hunyadiak korából.

A szerző minden igazgatási egység esetén számba veszi, hogy hány település adatait dolgozta fel. Ha összesítjük azon vármegyék településeinek számát, amelyek részben vagy

egészében a jelenkori Erdély területén feküdtek, kb. ötezret kapunk. Nyilvánvaló azonban, hogy ennek az ötezer településnek nem mindegyike feküdt ténylegesen a jelenkori Erdélyben. Míg a középkori Arad, Zaránd vagy Temes vármegyék jelentős része a mai Románia területére esett, addig például Keve vármegyéé alig érintette azt.

CSÁNKI munkája a kulturális tartalmak nagy tömegű digitalizálásával, adatbázisokba szervezésével és publikálásával foglalkozó Arcanum Adatbázis Kiadó Kézikönyvtárában digitálisan, ingyenesen is elérhető.[4] A felületen keresési lehetőség is van, ami jelentősen egyszerűsíti az információk megtalálását a kiadványon belül.

3.3.2. Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza (GYÖRFFY 1963–1998). GYÖRFFY GYÖRGY történeti földrajzi munkájának négy kötete is sok olyan közigazgatási egységet érint, amely részben vagy egészében a jelenkori Erdély területén található. Ezek közül az első kötet (1963) az általunk vizsgált területből Arad, Bihar és Csanád vármegyékkel, valamint Beszterce és Brassó vidékével, a második (1987) Doboka és Fehér vármegyékkel, illetve Fogaras vidékével, a harmadik (1987) Hunyad, Keve, Kolozs, Krassó, Kraszna és Küküllő vármegyékkel, a negyedik (1998) pedig Máramaros vármegyével foglalkozik. A félbemaradt munkából hiányoznak tehát az ábécé végi Szászföld, Szatmár, Székelyföld, (Belső- és Közép-)Szolnok, Temes, Torda, Torontál és Zaránd megyék feldolgozásai. A két történeti munkát összevetve megállapítható, hogy csak Belső-Szolnok vármegye, illetve a szász és székely székek azok, amelyek nem szerepelnek sem CSÁNKI, sem GYÖRFFY művében.

GYÖRFFY munkájának célidőszakát tekintve szintén beszédes a cím. Amint a szerző rámutat, a szó szoros értelmében vett Árpád-kornál valamivel tágabb időintervallum adataira volt tekintettel. A feldolgozás során akár honfoglalás kori, sőt esetenként annál is korábbi adatokat is figyelembe vett, míg a felölelt időszak záróéveként nem az utolsó Árpád-házi király halálát (1301), hanem a sokrétű Árpád-kori forrásanyagot közös nevezőre hozó, 1332–1337 között készített pápai tizedjegyzék befejezését jelölte ki (GYÖRFFY 1963–1998. 1: 9).

Az anyagban az egyes megyék bemutatása két fő részre tagolható. Az első, szöveges formájú bevezető rész a közigazgatási egység Árpád-kori történeti földrajzának felvázolására törekszik. A második rész az igazgatási egység területén fennálló, Árpád-kori településeket ismerteti, kronológia szerint felsorolva a vizsgált időszakból származó okleveles említéseiket, amelyek segítségével következtetni lehet korabeli nevükre és jogállásukra is. Az adattárat GYÖRFFY minden település esetén az egyes adatokat magyarázó leíró résszel egészítette ki, amelynek végén a vizsgált település földrajzi helyzetét is meghatározta. A kötetek mellékletei a településszintű, általában 14. századi állapotokat bemutató megyetérképek (GYÖRFFY 1963–1998. 1: 11–16).

A munka digitális formában sajnos nem érhető el, ami jelentős mértékben korlátozza a történeti földrajzi tekintetben hatalmas értékkel bíró anyag hozzáférhetőségét.

3.3.3. Dicționar istoric al localităților din Transilvania (SUCIU 1966–1968). Az első, Erdéllyel foglalkozó, a szó szoros értelmében vett történeti helységnévtár 1967-ben jelent meg. A CORIOLAN SUCIU nevéhez fűződő kiadvány egyben az első olyan történeti földrajzi

[4] https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/ (2026. 08. 09.)

munka, amelynek célterülete maga a jelenkori Erdély, nem pedig egy olyan terület, amelynek történetesen Erdély is a része. Ez mindmáig az egyetlen olyan történeti helységnévtár is, amely román szerzőtől származik (BARTOS-ELEKES 2013: 170).

A mű a vizsgált időintervallum viszonylatában is egyedi az eddig látottakhoz képest, hiszen felöleli az erdélyi települések legelső írásos említéseitől a munka megjelenéséig terjedő időszak egészét annak érdekében, hogy feltérképezze a román, magyar és német nyelvű településnevek fejlődését a történelem során (SUCIU 1966–1968. 1: 6).

A kétkötetes anyag két részre osztható. Az első, mindkét kötetre kiterjedő rész a létező településekkel foglalkozik. Ezek az 1956-os hivatalos helységnévtárban (Indicatorul) szereplő névalakjuk alapján vannak betűrendbe szervezve. Ezt a román, magyar és német nyelvű névváltozatok felsorolása, majd a korabeli közigazgatási hovatartozás megjelölése követi. Az egyes bejegyzéseket a települések írásos említéseinek kronológia szerinti részletezése zárja, amelyből szinte kizárólag a településnevek írott alakja, esetleg a jogállásukra utaló kifejezés van kiemelve (SUCIU 1966–1968. 1: 7).

Ugyancsak betűrendben találkozunk a vizsgált terület elpusztult településeinek bemutatásával a kiadvány második részében. A betűrendbe szervezés ezúttal a településnevek írásban előforduló legkésőbbi formája szerint történik. Az elpusztult települések bejegyzései a velük kapcsolatos írásos feljegyzések időrendben történő bemutatása mellett magukba foglalják a földrajzi helyzetük meghatározását is (SUCIU 1966–1968. 1: 7–8).

A történeti helységnévtár szkennelt változata az Arad Megyei Könyvtár jóvoltából ingyenesen hozzáférhető a világhálón is.[5]

3.3.4. Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen (WAGNER 1977). Magáról a történeti Erdélyről egy német nyelvű történeti helységnévtár is rendelkezésre áll. ERNST WAGNER 1977-ben kiadott munkája a települések írásos említései mellett a korábbi népszámlálásoknak a lakosságszámra, etnikai és felekezeti megoszlásra vonatkozó megállapításait is közli, ami helytállóvá teszi a címben előforduló 'történeti statisztikai helységnévtár' kifejezést. Az írásos feljegyzések tekintetében a mű szintén felöleli a legkorábbi dokumentumoktól a jelenkorig terjedő időszakot, ám a népszámlálási adatokat illetően jobbára csak a kiadást megelőző két évszázadra szorítkozik (MISKOLCZY 1979: 1119–1120, BARTOS-ELEKES 2013: 173).

A helységnévtárban a települések a hagyományos vármegyei-széki közigazgatási rendszer szerinti bontásban szerepelnek, az 1929-ben kiadott lutheránus egyházi évkönyv alapján megállapított német nevük szerinti sorrendben. A kiemelten jelölt német nevek mellett a kiadvány megadja a települések korabeli hivatalos román nyelvű, törzskönyvezett magyar nyelvű, majd pedig szász és latin nyelvű neveit is, első írásos említésükkel egyetemben. Ezen felül WAGNER közli a települések népességszámát különböző 18., 19. és 20. századi népszámlálások idején, helyenként etnikai és felekezeti összetételükre vonatkozó adatokkal együtt, illetve megadja aktuális közigazgatási hovatartozásukat is (MISKOLCZY 1979: 1119).

A munkának – amely digitálisan sajnos nem hozzáférhető – a jelentősége abban is rejlik, hogy minden korábbinál bőségesebb német településnév-anyagot tartalmaz (BARTOS-ELEKES 2013: 173).

[5] 1. kötet: https://digital.bibliotecaarad.ro/s/istorie/item/150810 (2026. 08. 09.); 2. kötet: https://digital.bibliotecaarad.ro/s/istorie/item/150814 (2026. 08. 09.).

3.3.5. Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (VARGA 1998–2002). 1998–2002 között megjelent hatkötetes munkájában VARGA E. ÁRPÁD közzétette a jelenkori Erdély összes településének nemzetiségi és felekezeti megoszlásra vonatkozó történeti statisztikai adatait, feldolgozva az összes olyan népszámlálás eredményeit, amely az említett kérdéskörök legalább egyikének vizsgálatára vállalkozott. A legkorábbi ilyen 1850-re datálható; igaz, ez még csak a történeti Erdélyt érintette. Az első, a jelenkori Erdély egészére kiterjedő adatfelvételre 1869-ben került sor, míg a legfrissebbnek a kiadás idején a 2002-es népszámlálás számított. A mű célidőszaka tehát az 1850–2002 közötti periódus.

A történeti statisztikai adatok közlése a kiadvány első öt kötetében valósul meg. Szempontunkból azonban igazán érdekesnek a hatodik kötet mutatkozik: ez lényegében egy történeti helységnévtár, amely kizárólag a vizsgált időszakot öleli fel. A munkára egy helyütt településnév- és közigazgatás-történeti ismeretanyagként hivatkozik a szerző, ami már előrevetíti azt is, hogy a szóban forgó korábbi kiadványokkal ellentétben ő a települések közigazgatási hovatartozásában bekövetkező változások tárgyalására is vállalkozik. A hatodik kötet célidőszaka valamivel tágabb, mint az alapműé, mert az anyag összeállításakor a szerző helyenként 1850-nél korábbi névtárakat (pl. LENK VON TREUENFELD 1839) is figyelembe vett.

Az anyagban a települések leírása betűrendben jelenik meg. A rendezés alapját román nyelvű nevük adja, a ma is létező települések esetében annak is a jelenleg hivatalos alakja. A szerző feltünteti a településeknek a kiadás évében érvényes közigazgatási hovatartozását az alapszintű igazgatási egységek és a megyék vonatkozásában, továbbá magyar nyelvű nevük utolsó hivatalos vagy általánosan használt alakját is. Időrendben a településnevek azon írott formái vannak felsorolva, amelyek a kiemelten jelölt román és magyar névalakokhoz képest eltérő helyesírásúak. VARGA a települések 19. századi nemzetiségi viszonyairól is megállapítást tesz, illetve a településeknek a feldolgozott források megjelenése idején érvényes közigazgatási hovatartozását is feltünteti, szintén a kronológiát követve. Az önállóságukat elvesztő települések esetében jelöli azt is, hogy mely mai település területén feküdtek.

A kiadványt az egykori Transindex adatbázisszerűen átszerkesztette és kereshető formában elérhetővé tette az Erdélyi Magyar Adatbank elektronikus könyvtárban.[6] A Jakabffy Elemér Alapítvány jóvoltából viszont a munka köteteinek eredeti és frissített, bővített változata is ingyenesen letölthető a világhálóról, néhány frissebb népszámlálás idevágó adatait összesítő táblázattal egyetemben.[7]

A helységnévtárban hatezernél is több földrajzi részlet adatai vannak feldolgozva, köztük közel az összes ma is létező, illetve mintegy ezer önállóságát elvesztő vagy megszűnt települése.

3.3.6. Tekintő – Erdélyi helynévkönyv (VISTAI összeáll. é. n.). E mű kiadásának idejét ugyan pontosan nem ismerjük, de mivel bevezetőjét 2001 tavaszára datálja, azt feltételezhetjük, hogy valamikor ez idő tájt, az ezredforduló környékén születhetett meg VISTAI ANDRÁS JÁNOS magyar nyelvű történeti földrajzinév-tára a jelenkori Erdélyről. Ez a munka is kiterjed a legkorábbi írásos feljegyzések megjelenésétől a jelenkorig terjedő időszak egészének vizsgálatára. A munka ugyan földrajzinév-tár, mert mindenféle földrajzi részlet

[6] http://varga.adatbank.ro/ (2026. 10. 09.)

[7] https://www.kia.hu/kiakonyvtar/konyvtar/erdely/erd2002.htm (2026. 08. 09.)

történeti adatainak összegyűjtésére vállalkozik, de a kiadvány oroszlánrészét ezúttal is a települések történeti adatai teszik ki.

A névtár a földrajzi neveket betűrendben ismerteti. Ami a településneveket illeti, betűrendbe szervezésük alapja ezúttal nem a korabeli hivatalos, román nyelvű név, de még csak nem is a törzskönyvezett magyar alak, hanem az eredeti (vagy annak vélt), megkülönböztető elő- vagy utótag nélküli változat. Ebben azonban nem következetes a szerző; az Arad megyei Ácsfalva például a törzskönyvezés előtt sosem fordult elő ezen a néven a feljegyzésekben, VISTAI névtárában mégis e címszó alatt szerepel.

A kiemelt név után a földrajzi részlet hagyományos széki-vármegyei közigazgatási rendszerben értett hovatartozásának megadása, esetleg az abban bekövetkező változások, majd a földrajzi helyzet meghatározása következik. A folytatásban a földrajzi részlet írásos említéseinek kronológia szerinti felsorolásával találkozunk, amelyet a szerző helyenként szöveges megjegyzésekkel egészít ki. Ennek a felsorolásnak a részeként adja meg VISTAI a részletek vármegyerendezést követő közigazgatási hovatartozását is. Említésre méltó, hogy a mű a 20. századi, azon belül is az első világháború utáni fejleményekkel nagyon vázlatosan foglalkozik, a Trianon utáni közigazgatási változásokat például egyáltalán nem érinti.

VISTAI földrajzinév-tára kizárólag elektronikus változatban jelent meg, s az Erdélyi Magyar Adatbankban érhető el.[8]

3.3.7. Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára (SZABÓ M. A. 2003). A szerző korábbi, SZABÓ M. ERZSÉBETtel közösen jegyzett, 1992-ben megjelent kézikönyve (SZABÓ M. A. – SZABÓ M. E. 1992) után 2003-ra készült el SZABÓ M. ATTILA kétkötetes, minden korábbinál részletesebb, történeti és közigazgatási adatokkal kiegészített helységnévtára. Munkájának címe sok tekintetben árulkodó. Egyrészt precízen meghatározza a feldolgozás célterületét: Erdély, a Bánság és a Partium, azaz a teljes jelenkori Erdély. Másrészt egyértelműen definiálja a kiadvány műfaját: olyan történeti helységnévtár, amely közigazgatás-történeti adalékokat is tartalmaz. A célidőszak ezúttal is minden település esetén a legkorábbi írásos említéstől napjainkig terjedő periódus egésze (BARTOS-ELEKES 2004).

Az egyes települések történeti adatait ez a helységnévtár is betűrendben adja meg. A rendezés alapja újfent a román nyelvű név, a napjainkban is létező települések esetén annak a hivatalos alakja. A címszóként választott név mellett a munka a települések különböző nyelvű névváltozatait is megadja. E tekintetben úttörő szerzőről beszélhetünk, hiszen SZABÓ M. ATTILA előtt mások nem dokumentálták például az Erdélyben élő ukrán (ruszin), szerb, horvát, cseh, szlovák és bolgár közösségek településneveit. Emellett kiemelendő a szász névanyag részletessége is.

A bejegyzések időrendben sorolják fel a települések írásos említéseit, betűhíven rögzítve a bennük megjelenő neveket. A szócikkekhez egy másik felsorolás is tartozik, amelyben a közigazgatási hovatartozás és jogállás alakulásának taglalására kerül sor, szintén a kronológiát követve. A névtár az igazgatási szerepkör változásait is megadja. Mindkét felsorolás jóval részletesebb a korábban megjelent helységnévtárakban látottakhoz képest. Ez alapján elmondható, hogy SZABÓ M. ATTILA műve nyújtja az eddigi legátfogóbb képet a jelenkori Erdély településhálózatában az idők során bekövetkező változásokról.

[8] http://adatbank.ro/html/cim_pdf2583.pdf (2026. 10. 09.)

Kiadványa bevezetőjében a szerző pontosan meghatározza, hogy a munka 5818 földrajzi részlet adatait dolgozza fel. Nem kizárólag önálló településekkel foglalkozik, hanem olyanokkal is, amelyek sosem voltak önállóak (például városnegyedekkel), vagy mára elvesztették önállóságukat (elpusztultak vagy más településbe olvadtak). Erdély jelenlegi településhálózatát teljes egészében ugyan ez a munka sem fedi le, hiszen számos, a 20. század során önállósult helységet nem érint, de a feldolgozott földrajzi részletek történeti adatait minden eddiginél részletesebben mutatja be.

A második kötet végén Erdély történeti térképein láthatjuk a megyei szintű közigazgatási beosztásokat Szent Istvántól az ezredfordulóig, továbbá az 1992-es megyék községszintű közigazgatási térképeit.

SZABÓ M. ATTILA adatbázisba szervezett anyagát két helyen is el lehet érni. Az egykori Transindex az Erdélyi Magyar Adatbank felületén az anyag felszínét tette elérhetővé. A weboldalnak mobilverziója is van: ez csak a névváltozatokat tartalmazza (a történeti és közigazgatási adatok nélkül), de kiegészült a moldvai magyar helynevekkel is.[9] Az eredeti teljes anyagot (tehát Moldva nélkül) az Arcanum Adatbázis Kiadó Kézikönyvtárában lehet elérni digitálisan.[10] Itt a mű minden egyes szócikke önálló weblapon szerepel, ami jelentősen egyszerűsíti az adathalmazon belüli tájékozódást. Ezt csak tovább fokozza a kiadványon belüli keresés lehetősége. A digitális változat áttekinthetősége, felhasználóbarát volta ebből kifolyólag szintén nem fogható más munkákéhoz.

3.3.8. Magyar helységnév-azonosító szótár (LELKES 2011). A szerző 1992-es első kiadású szótárának legutóbbi, harmadik kiadását vizsgáljuk. Címe szerint helységnév-azonosításra szolgál, de szerkezete szerint látható, hogy nem a jelenlegi helyzetet veszi alapul, hanem elsősorban az egy évszázaddal korábbi településhálózatot azonosítja mai megfelelőkkel. Célterülete és részletessége az 1913-as Magyarország területén községszintű, Horvát-Szlavónországban már ritkább, ezeken túl tartalmazza Dalmácia és Moldva, sőt akár más európai települések magyar neveit is. A címszavak legnagyobb része az 1913-as helységnévtár neveivel egyezik meg, de megtaláljuk benne az azóta kiválással, egyesüléssel alakult helységek neveit is (15 086 alapszócikk). A kiegészítő szócikkek a Kárpát-medencén kívüli településeket, illetve az azon belüli várakat, várkastélyokat mutatják be (1403 szócikk). A szótár törzsanyaga a magyar rész, amelyben az előbbiek mellett betűrendben ott vannak az utaló szócikkek; ezt követően idegen nyelvű névmutatókkal folytatódik a szótár (63 791 tétel). A kötet színes térképlapokkal egészül ki, amelyeknek nagyobb része egy 1913-as időpontra vonatkozó, szelvényezett országtérképet alkot.

A szócikkek felépítéséből következik a vizsgált időszak: az 1913. évi nevet és közigazgatási besorolást követően az 1910-es népszámlálás egyszerűsített nemzetiségi és felekezeti megoszlása következik, majd a magyar névváltozatok források szerint (GYÖRFFY és CSÁNKI középkori, LIPSZKY és FÉNYES újkori nevei), más nyelvű alakok, szétválási/egyesítési adatok évszámokkal és mai helyzet (ország és hivatalos név). A munka tehát voltaképpen a középkortól a jelenkorig terjedő időszakot fedi le, de az első világháború előtti településhálózati állapotból kiindulva. A kiadvány digitálisan nem hozzáférhető.

[9] https://adatbank.ro/belso.php?k=11 (2026. 10. 09.), https://szabo.adatbank.ro/ (2026. 10. 09.)

[10] https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ErdelyHelysegnevTar-erdely-bansag-es-partium-torteneti-es-kozigazgatasi-helysegnevtara-1/ (2026. 08. 09.).

3.4. Általános összefoglaló gondolatok. A helységnévtárakat korábban már KERTÉSZ GYULA is áttekintette (2000); munkája azonban nem célzottan Erdély területére kiterjedő anyagokra és nem is kifejezetten történeti helységnévtárak bemutatására koncentrál, hanem mindenféle helységnévtárat szemléz, amely a történeti Magyarországgal foglalkozik. A kötet a vizsgált munkákat műfaj szerint csoportosítja: a *szinkron (egyidejű) helységnévtár,* a *történeti földrajzi* és *statisztikai helységnévtár,* illetve a *helynévlexikon* és *helynévszótár* fogalmakat, illetve terminusokat használja.

A helységnévtárak körébe KERTÉSZ azokat a kiadványokat sorolja, amelyek szerkezete az 1873-tól kezdődően megjelenő hivatalos helységnévtárakéhoz hasonló, továbbá a helységnevek átfogó összefoglalására törekednek. A szinkron helységnévtárak mellett külön tárgyalja a történeti helységnévtárakat, a közöttük levő határ megvonását nem könnyűnek nevezi, és nem is rögzíti explicit módon, hogy mit is ért *történeti helységnévtár*-on. A jelen szövegben tárgyalt kiadványok közül CSÁNKI (1890–1941), GYÖRFFY (1963–1998) és WAGNER (1977) munkáit sorolja a történeti földrajzi és statisztikai helységnévtárak csoportjába: az előbbi kettőt az országosok között tárgyalja, az utóbbit a regionálisok közé helyezi mint Erdélyt bemutató munkát (KERTÉSZ 2000: 49–50, 57–58). *Helynévlexikon*-on olyan műveket ért, amelyek a földrajzi részletek teljes leírását, ismertetését adják. A helynévlexikonok, helynévszótárak fejezetben találjuk felsorolva például SUCIU (1966–1968) munkáját, illetve SZABÓ M. A. – SZABÓ M. E. (1992) és LELKES (1998) anyagainak korábbi kiadásait is: az első kettő a Külföldi regionális hungarika lexikon alfejezet Erdély kategóriájában szerepel, az utóbbi az egyetemes (hungarika) csoport tagja (KERTÉSZ 2000: 64–65, 66–67). Gyaníthatóan inkább címükben is kimondott szótár voltuk miatt kerültek a helynévszótárak közé; bár, mivel nem mindenféle földrajzi részlettel foglalkoznak, hanem csak helységnevekkel, így pontosabban helységnévszótárak. Semmiképpen sem lexikonok, hiszen nem adnak teljes leírást, ismertetést, hanem – KERTÉSZ (2000: 8, 14) megfogalmazásával élve – táblázatos formában közlik adataikat.

Jelen tanulmány KERTÉSZ munkájához képest előrelépés abból a szempontból, hogy világosan rögzíti, miként értelmezi a történeti helységnévtár műfaját, az áttekintésbe pedig kizárólag olyan kiadványokat von be, amelyek összhangban állnak ezzel az interpretációval. Célterülete szűkebb: az egyértelműen körülhatárolt jelenkori Erdély. Nagyjából ugyanazon szempontok szerint jellemzi a tárgyalt munkákat, mint KERTÉSZ (célterület, felölelt időszak, felépítés, szerkezet stb.), ám míg KERTÉSZnél az egyes szempontok megjelenése a vizsgált helységnévtárak vonatkozásában inkább esetleges, addig jelen áttekintés következetesen tartja magát hozzájuk. Mellettük új szempontként megjelenik a digitális hozzáférhetőség. Mindezen felül a KERTÉSZ-kötethez képest jelen tanulmány értelemszerűen kiegészül az előbbi közzététele óta eltelt negyedszázadban megjelent történeti helységnévtárakkal (VARGA 1998–2002, VISTAI összeáll. é. n.) és az ott már tárgyalt szerzők munkáinak újabb, lényegesen bővített kiadásaival (SZABÓ M. A. 2003, LELKES 2011); tehát az itt vizsgált névtárak fele KERTÉSZnél még nem szerepelt.

Mindkét áttekintés alapján egyértelmű ugyanakkor, hogy az idők során számos történeti földrajzi munka és akár névtár kísérelte meg felvázolni a történeti változásokat a jelenkori Erdély egészének vagy részének településhálózati viszonyaiban. Ezek tartalmát újabban történeti helységnévtárak igyekeznek összefogni, amelyeknek viszont csak elhanyagolható hányada öleli fel egyszerre a települések első írásos említéseinek megjelenésétől a jelenkorig terjedő időszak, illetve a jelenkori Erdély területének egészét. A legátfogóbb

képet az erdélyi településhálózat változásairól SZABÓ M. ATTILA helységnévtára (SZABÓ M. A. 2003) nyújtja, de még ez sem fedi le teljes egészében Erdély jelenlegi településhálózatát.

Megállapítható az is, hogy a jelen tanulmányban vizsgált történeti helységnévtárak leginkább szöveges formában érhetők el (esetleg papíralapú térképmellékleteket tartalmaznak). Néhányukhoz hozzá lehet férni a világhálón is, ahol egyeseknek, például SZABÓ M. ATTILA munkájának akár a kereshető adatbázissá alakított változata is megtalálható, ami jelentősen javítja a felhasználói élményt. A térbeli reprezentációra ugyanakkor a digitális változatok sem fektetnek hangsúlyt, így használatukhoz (például a vizsgált települések földrajzi helyzetének meghatározása érdekében) többnyire segédanyagok (leginkább térképek) igénybevételére is szükség van.

Ez azt jelenti, hogy a településhálózat fejlődésének igazán komplex, mindenre kiterjedő feltérképezése több tudományos munka és segédanyag együttes használatát igényli. A jelenleg rendelkezésre álló történeti helységnévtárak tartalmának szintetizálása és kiegészítése más forrásokban rögzített, de általuk fel nem dolgozott adatokkal, majd az így összeálló adatmennyiség tér-időbeli reprezentációját lehetővé tevő digitális környezet megteremtése ugyanakkor áthidalhatná a felvázolt nehézségeket.

4. Az erdélyi települések történeti térinformatikai rendszere mint történeti helységnévtár. Magyar tudományos körökben is számos olyan munkával találkozunk, amelyek digitálisan tesznek elérhetővé mai térképekre helyezett régi térképműveket (pl. Arcanum Térképek) vagy térben reprezentált történeti adatokat (pl. GISta Hungarorum, ENGEL 2020, Via Mercatoria). Mindkétféle megoldás (a georeferált térkép, illetve a történeti térinformatikai rendszer) teljesen új perspektívába helyezi a történeti földrajzi kutatásokat. Ezeket számtalan módon lehet felhasználni, többek közt helységnevek egykori alakjai után nyomozva is. Alig van azonban olyan megoldás, amelynek célja egy történeti helységnévtár digitális térképpel való összekapcsolása. Valamennyire ilyennek tekinthető a Mappæ Comitatuum Transylvaniæ: ezen a weboldalon egy Erdélyről 1699-ben készült térképsorozat helynevei (vagy akár mai megfelelőik) között lehet keresni – a találatok megjelennek az egykori térképlapokon.

Fejlesztés alatt áll ugyanakkor egy történeti térinformatikai rendszer (MAGYARI – BARTOS-ELEKES – REYES NUÑEZ 2025), amely az erdélyi települések írásos forrásokból kinyert történeti adatait kívánja webkartográfiai környezetbe átültetni.[11] Az erdélyi települések történeti térinformatikai rendszere a települések nevének, jogállásának, igazgatási szerepkörének és közigazgatási hovatartozásának történeti változásait hivatott ezáltal térben és időben bemutatni. Ez a történeti térinformatikai rendszer így már értelmezhető digitális történeti helységnévtárként, amely ráadásul képes a településhálózati viszonyoknak (s egyben a korabeli településneveknek) a térbeli ábrázolására.

A rendszer webtérképes kezelői felületén a térképi tartalom vonatkozási idejét a felhasználó interaktívan szabályozhatja, a platform vizsgálati időszakának (1000-től napjainkig) tetszőleges évét megadva. A kezelői felület a történeti térinformatikai rendszerben

[11] A történeti térinformatikai rendszer kezelői felülete (a tanulmány írásának idején legfrissebbnek számító készültségi állapotban) ideiglenesen megtekinthető az alábbi oldalon: https://magyarim.web.elte.hu/erdely/erdely.html (2026. 08. 09.)

rögzített történeti adatokat a beállított évszámnak megfelelően ábrázolja. A webtérképen mindig azok a települések jelennek meg, amelyek létezése a megadott évben dokumentált volt. Ezek a korabeli feljegyzésekben dominánsan előforduló nevükkel láthatók, amelyek szövegformázási beállításai – a településjel méretével karöltve – a korabeli jogállást, aláhúzásuk jellege pedig a korabeli igazgatási szerepkört hivatottak érzékeltetni.

A webtérkép az alkalmazott településjelek kitöltésének színével a települések első írásos előfordulásának korát is kifejezi. A településjelek körvonalának színe – a településnevek szövegformázási beállításaival egyetemben – a napjainkban nem létező vagy jogilag nem önálló településeket különíti el a jelenlegi településhálózat elemeitől, jelezve egyúttal a földrajzi helyzet meghatározhatóságának pontosságát is. A településjelekre történő kattintás egy felugró szövegablakot hív elő, amelyben a vonatkozó település általános adatai jelennek meg. Ilyen a beállított évszámnak megfelelő jogállás és közigazgatási hovatartozás, illetve az első írásos említés éve, valamint a település jelenlegi nemzetiségi névváltozatai és közigazgatási hovatartozása is. Az ablakban egy hivatkozás is található, amely jellemzően a vonatkozó település önálló szócikkére mutat az adatai fő forrásának számító szakirodalmi anyag internetes változatában.

Ugyan a legfrissebb készültségi állapot által lefedett terület viszonylatában még nem teljeskörűen, de a kezelői felület a beállított évszámnak megfelelően ábrázolja a közigazgatási határokat is. A platform ezen felül a településhálózat fejlődésének szimulációjára is lehetőséget biztosít, ami a beállított évszám meghatározott léptékű periodikus növekedését eredményezi. A szimuláció időközét szintén a felhasználó határozza meg: lehet 10, 50 vagy 100 év. Adott a térbeli keresés lehetősége is, ami történhet a települések bármely, rendszerben rögzített névváltozata alapján. A funkció csak a beállított évben dokumentáltan létezett településeket veszi figyelembe.

Kezelői felülete révén a rendszer tájékoztatást nyújt többek között arról, hogy egy adott évben mely települések létezése volt dokumentált a célterületen, jellemzően milyen néven hivatkoztak rájuk a korabeli írásos feljegyzések, milyen jogállással, igazgatási szerepkörrel bírtak, és mely közigazgatási egység részét képezték. Ilyenformán a munka felhasználható a települések nevében, jogállásában, igazgatási szerepkörében és közigazgatási hovatartozásában bekövetkező változások tanulmányozására. Ezen túl a segítségével megállapítható a települések dokumentált létezésének kezdete (és adott esetben vége), az elpusztult vagy önállóságukat elvesztett települések földrajzi helyzete, valamint a célterületen létező közigazgatási egységek adott évben érvényes kiterjedése is.

Az 1. táblázat néhány példán keresztül illusztrálja a történeti térinformatikai rendszer tartalmát. A táblázatban Kolozsvár és Brassó válogatott történeti adatai láthatók, négy kiemelt, modern kori időpillanatban: a vármegyerendezés után (1877), Nagy-Románia közigazgatási egységesítését követően (1925), a második világháború vége előtt (1944) és a szocialista Románia tartományrendszerének megszervezésekor (1950).

Mint megfigyelhető, az adatok a korabeli állami hovatartozásnak megfelelően változnak. Így állhat elő az a helyzet, hogy 1944-ben az aktuálisan Magyarország részét képező Kolozsvárra a magyar, míg a Romániához tartozó Brassóra a román nyelvű névalakot használták elsődlegesen (hivatalos névként) a korabeli feljegyzésekben. A rendszer rögzíti azt is, hogy 1950-ben Brassó hivatalos – és egyben domináns – névváltozata az *Oraşul Stalin* 'Sztálinváros' alak volt. A települések jogállása, igazgatási szerepköre és közigazgatási hovatartozása minden időpillanatban a korabeli jogi előírásokhoz igazodik.

1. táblázat: Kolozsvárnak és Brassónak Az erdélyi települések történeti térinformatikai rendszeréből kiragadott adatai néhány kiemelt időpillanatban

Település		**Kolozsvár**	**Brassó**
Jellemző névalak	1877	*Kolozsvár*	*Brassó*
	1925	*Cluj*	*Braşov*
	1944	*Kolozsvár*	*Braşov*
	1950	*Cluj*	*Oraşul Stalin*
Jogállás	1877	törvényhatósági jogú város	rendezett tanácsú város
	1925	municipiu (municípium)	
	1944	törvényhatósági jogú város	municipiu (municípium)
	1950	oraș de subordonare republicană (köztársasági alárendeltségű város)	
Igazgatási szerepkör	1877	megyeszékhely	
	1925	megyeszékhely	
	1944	megyeszékhely	
	1950	tartományi székhely	
Közigazgatási hovatartozás	1877	Kolozs vármegye	Brassó vármegye
	1925	Județul Cluj (Kolozs megye)	Județul Brașov (Brassó megye)
	1944	Kolozs vármegye	Județul Brașov (Brassó megye)
	1950	Regiunea Cluj (Kolozs tartomány)	Regiunea Stalin (Sztálin tartomány)

Az erdélyi települések történeti térinformatikai rendszere tehát olyan felületként kíván funkcionálni, amely felhasználóbarát módon, tér-időbeli reprezentációhoz folyamodva tesz közzé történeti információkat úgy a szakavatott felhasználók, mint a nagyközönség számára. A munka elsősorban korábbi történeti helységnévtárak tartalmának szintetizálása révén fogja össze a történeti adatokat, lefedve a több mint 5000 elemből álló jelenlegi településhálózat egészét, illetve további mintegy 2000 elpusztult települést is.

A rendszerépítés első fázisában a cél a jelen tanulmányban is felvázolt történeti adatok dokumentálása a jelenkori Erdély teljes területére vonatkozólag; a későbbiekben azonban a rendszer akár bővíthető is, például történeti statisztikai irányban, etnikai és felekezeti megoszlásra vonatkozó történeti adatokkal kiegészítve. A fejlesztéshez – javaslattétel formájában – a felhasználók is hozzájárulhatnak majd.

5. Következtetés. A közelmúltban több olyan történeti helységnévtár is napvilágot látott, amelyek célterülete a jelenkori Erdély vagy annak bizonyos részei. Ezekhez szöveges formában lehet hozzáférni, esetenként akár digitálisan is, de némelyiküknek kizárólag az analóg változata ismert. A kiadványok a települések földrajzi helyzetének meghatározásában is jobbára szövegesen segítik a felhasználót; a történeti adatok térbeli reprezentációjára még a digitálisan közzétett változatok is csak korlátozottan fektetnek hangsúlyt. Ritka ugyanakkor az olyan történeti helységnévtár is, amely maradéktalanul lefedi a jelenkori Erdély jelenlegi településhálózatának egészét. Bár egytől egyig vitathatatlanul értékes munkákról van szó, a felsorolt tényezők körülményessé teszik a használatukat.

Az erdélyi települések készülő történeti térinformatikai rendszere viszont a tervek szerint áthidalhatja majd a felvázolt nehézségeket. A fejlesztés alatt álló rendszer korábbi történeti

helységnévtárak adatait szintetizálja úgy, hogy a jelenkori Erdély településhálózatának minden eleméről tartalmazzon információkat, származzanak azok a legkorábbról ismert írásos feljegyzések egyikéből vagy a legfrissebb helységnévtárakból. A történeti adatok közzététele webkartográfiai környezetben történik, amely nem kizárólag a települések térbeli elhelyezésének egyszerűsítését szolgálja, hanem az ábrázolt tartalom dinamikus időbeli változtatását is lehetővé teszi. A készülő történeti térinformatikai rendszer a településekkel kapcsolatos történeti adatok még hozzáférhetőbbé tételével így új fejezetet nyithat az Erdéllyel foglalkozó történeti helységnévtárak területén.

Hivatkozott irodalom

Arcanum Térképek = https://maps.arcanum.com/hu/ (2026. 08. 09.)

BAJMÓCY PÉTER – BELUSZKY PÁL 2022. A létező falusi világ a fogalmak és folyamatok Prokrusztész-ágyában. *Földrajzi Közlemények* 146: 202–224. https://doi.org/10.32643/fk.146.3.3

BALÁZS ÉVA 1939. *Kolozs megye kialakulása.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.

BARTA GÁBOR 1987. A történeti Erdély és határai. In: HERNER JÁNOS szerk., *Erdély és a Részek térképe és helységnévtára*. Franklin Nyomda, Szeged. 207–215.

BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2004. Téridő-útikönyv. *A Hét* 12/42: 12.

BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2011. România földrajzi nevei. In: BENEDEK JÓZSEF szerk., *România. Tér, gazdaság, társadalom.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár. 481–500.

BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2013. *Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, 19. és 20. század).* Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

BÉLAY VILMOS 1943. *Máramaros megye társadalma és nemzetiségei.* Sylvester Nyomda R-T., Budapest.

BOROVSZKY SAMU szerk. 1901. *Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad.* „Apolló" Irodalmi Társaság „Magyarország vármegyéi és városai" Szerkesztősége és Kiadóhivatala, Budapest.

BOROVSZKY SAMU szerk. 1908. *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye.* Országos Monografia Társaság, Budapest.

BOROVSZKY SAMU szerk. 1912. *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monografia Társaság, Budapest.

BOROVSZKY SAMU szerk. 1914. *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye.* Országos Monografia Társaság, Budapest.

BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk. 2017. *Magyar és nemzetközi névtani terminológia / Hungarian and International Onomastic Terminology.* International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. https://doi.org/10.26546/5061110

Codul = *Codul administrativ din 03.07.2019.* Monitorul Oficial, Partea I nr. 555 din 05 iulie 2019. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/215925 (2026. 10. 09.)

CSÁNKI = CSÁNKI DEZSŐ, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* 1–3, 5. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890–1913. 4. [CSÁNKI DEZSŐ művének folytatása gyanánt] FEKETE NAGY ANTAL, *Trencsén vármegye.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1941.

ENGEL PÁL 1996. *A temesvári és moldovai szandzsák törökkori települései (1554–1579).* Dél-Alföldi Évszázadok 8. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged.

ENGEL 2020 = ENGEL PÁL 2020. *Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről.* Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2020. https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/engel2020/Engel2020.zip (2026. 08. 09.)

FÉNYES ELEK 1851. *Magyarország geographiai szótára* 1–2. Kozma Vazul, Pest.

FNH. = FÁBIÁN PÁL – FÖLDI ERVIN – HŐNYI EDE, *A földrajzi nevek helyesírása.* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1998.

GERSTNER KÁROLY 1998. Dénes Wildner: Ortslexikon der ehemaligen Gebiete des historischen Ungarns [Ismertetés]. *Névtani Értesítő* 20: 139–142.

GISta Hungarorum = http://gistahungarorum.abtk.hu/ (2026. 08. 09.)

Guvernul 2001 = Guvernul României. *Hotărâre pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispoziţiilor privitoare la dreptul cetăţenilor aparţinând unei minorităţi naţionale de a folosi limba maternă în administraţia publică locală, cuprinse în Legea administraţiei publice locale nr. 215/2001.* https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/32583 (2026. 10. 09.)

Guvernul 2002 = Guvernul României. *Hotărâre pentru modificarea unor anexe la Normele de aplicare a dispoziţiilor privitoare la dreptul cetăţenilor aparţinând unei minorităţi naţionale de a folosi limba maternă în administraţia publică locală, cuprinse în Legea administraţiei publice locale nr. 215/2001, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1206/2001.* https://tinyurl.com/ywnpvvyf (2026. 10. 09.)

GYÖRFFY GYÖRGY 1963–1998. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* 1–4. Akadémiai Kiadó, Budapest.

HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF 1997. *Partium, a kapcsolt részek. A Királyhágómellék földrajzi leírása.* Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad.

HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF 2000. *Magyar településtár.* Kárpát-Pannon Kiadó, Budapest.

HERNER JÁNOS szerk. 1987. *Erdély és a Részek térképe és helységnévtára.* József Attila Tudományegyetem, Szeged.

Hnt. 1873 = *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára.* Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1873.

Hnt. 1892 = *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára.* Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1892.

Hnt. 1913 = *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1913.

Hnt. 1944 = *Magyarország Helységnévtára.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1944.

HORNYÁNSKY, VICTOR 1858. *Geographisches Lexikon des Königreichs Ungarn und der serbischen Woiwodschaft mit dem temescher Banate.* Heckenast, Pest.

ICZKOVITS EMMA 1939. *Az erdélyi Fehér megye a középkorban*. Sylvester Nyomda, Budapest.

Indicatorul = *Indicatorul alfabetic al localităţilor din R.P.R.* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1956.

JAKÓ ZSIGMOND 1940. *Bihar megye a török pusztítás előtt.* Sylvester Nyomda RT., Budapest.

JAKÓ ZSIGMOND szerk. 1997–2021. *Erdélyi okmánytár* 1–5. Akadémiai Kiadó – Magyar Országos Levéltár – MTA/ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest.

JANCSÓ BENEDEK – SOMOGYI GYULA szerk. 1892–1913. *Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája* 1–3. Monographia-Bizottság, Arad.

JOBBITT, STEVE – GYŐRI, RÓBERT 2020. East Central Europe. In: DOMOSH, MONA – HEFFERNAN, MICHAEL – WITHERS, CHARLES W. J. eds., *The SAGE Handbook of Historical Geography*. Sage Publications Ltd., London. 75–99. https://doi.org/10.4135/9781529739954.n6

KÁDÁR JÓZSEF szerk. 1900–1901. *Szolnok-Doboka vármegye monographiája* 1–7. Szolnok-Doboka vármegye közönsége, Deés.

KADMON, NAFTALI ed. 2002/2007. *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names.* United Nations, New York. https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/pdf/Glossary_of_terms_revised.pdf (2026. 06. 11.)

KÁLDY-NAGY GYULA 1982. *A gyulai szandzsák 1567. és 1579. évi összeírása.* Békés Megyei Levéltár, Békéscsaba.

KÁLDY-NAGY GYULA 2000. *A csanádi szandzsák 1567. és 1579. évi összeírása.* Dél-Alföldi Évszázadok 15. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged.

KERTÉSZ GYULA 2000. *Magyar helységnévtárak, helynévlexikonok és szótárak. Történeti tipológiai áttekintés.* Történeti Statisztikai Füzetek 12. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest.

KÍGYÓSI ATTILA 2000. Helységnévtárakról a népszámlálás kapcsán. In: KEPECS JÓZSEF szerk., *Népszámlálás az ezredfordulón 3. (Tanulmányok)*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 47–74.

KORABINSKY, JOHANN MATTHIAS 1786. *Geographisch-historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn.* Weber & Korabinsky, Pressburg.

KOVÁCS ZOLTÁN 2002. *Népesség- és településföldrajz.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

KOVACSICS JÓZSEF 1957. Bevezetés a történeti statisztika forrásaiba. In: KOVACSICS JÓZSEF szerk., *A történeti statisztika forrásai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 5–50.

KÖPECZI BÉLA szerk. 1993. *Erdély rövid története.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

KRISTÓ GYULA 2003. *Tájszemlélet és térszervezés a középkori Magyarországon.* Szegedi Középkortörténeti Könyvtár, Szeged.

LELKES GYÖRGY 1998. *Magyar helységnév-azonosító szótár.* Második, bővített és javított kiadás. Talma Könyvkiadó, Baja.

LELKES GYÖRGY 2011. *Magyar helységnév-azonosító szótár.* Harmadik, bővített és javított kiadás. Argumentum–KSH, Budapest.

LENK VON TREUENFELD, IGNAZ 1839. *Siebenbürgens geographisch-, topographisch-, statistisch-, hydrographisch- und orographisches Lexikon* 1–6. Strauß's Witwe, Wien.

LexLoc. = *Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása*. *Lexicon Locorum Regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum.* Magyar Békeküldöttség, Budapest, 1920.

LIPSZKY JÁNOS 1808. *Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae Regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et Confiniorum Militarium Magni item Principatus Transylvaniae occurrentium.* Typ. reg. universitatis Pestanae, Buda.

MAGYARI MÁTYÁS 2023. *Erdély és a Részek településtára. A történelmi Erdély*. OTDK-dolgozat. Kézirat. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Informatikai Kar, Budapest.

MAGYARI, MÁTYÁS – BARTOS-ELEKES, ZSOMBOR – REYES NUÑEZ, JOSÉ JESÚS 2025. The concept of the Historical Geographic Information System for the settlements of Transylvania. *Advances in Cartography and GIScience of the International Cartographic Association* 5. No. 19. https://doi.org/10.5194/ica-adv-5-19-2025

MAKSAI FERENC 1940. *A középkori Szatmár megye.* Stephaneum Nyomda, Budapest.

Mappæ Comitatuum Transylvaniæ = http://terkep.digiteka.ro/mct/ (2026. 08. 09.)

MARIENBURG, LUCAS JOSEPH 1813. *Geographie des Großfürstenthums Siebenbürgen* 1–2. Martin Hochmeister, Hermannstadt.

MARTINOVICI, CONSTANTIN – ISTRATI, NICOLAE 1921. *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite.* Ardeaul, Cluj.

MISKOLCZY AMBRUS 1979. Ernst Wagner: Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen. *Századok* 113: 1119–1122.

MOLDOVAN, SILVESTRU – TOGAN, NICOLAE 1909. *Dicţionarul numirilor de localităţi cu poporaţiune română din Ungaria.* Ed. Asociaţiunii. Sibiiu.

NÉMETH PÉTER 2008. *A középkori Szatmár megye települései a 15. század elejéig.* A Jósa András Múzeum Kiadványai 60. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza.
NÓGRÁDY ÁRPÁD 2022. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Új sorozat. Sáros vármegye.* ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest.
ORBÁN BALÁZS 1868. *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból.* Panda és Frohna Könyvnyomdája, Pest.
PESTY FRIGYES 1877–1878. *A Szörényi bánság és Szörény vármegye története* 1–3. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
PESTY FRIGYES 1882–1884. *Krassó vármegye története* 1–4. Athenaeum, Budapest.
PETRI MÓR 1901–1904. *Szilágy vármegye monographiája* 1–6. Szilágy vármegye közönsége, Zilah.
SEBŐK LÁSZLÓ 1997. *Határokon túli magyar helységnévszótár.* Teleki László Alapítvány, Budapest.
SIRUTA 2025 = https://data.gov.ro/dataset/siruta-2025 (2026. 08. 09.)
SUCIU, CORIOLAN 1966–1968. *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania* 1–2. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.
SZABÓ ISTVÁN 1937. *Ugocsa megye*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
SZABÓ M. ATTILA 2003. *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára* 1–2. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
SZABÓ M. ATTILA – SZABÓ M. ERZSÉBET 1992. *Dicţionar de localităţi din Transilvania / Erdélyi helységnévszótár / Ortsnamenverzeichnis für Siebenbürgen.* Kriterion, Bucureşti.
SZABÓ PÁL CSABA szerk. 2006. *A magyar állam története 1711–2006.* Bölcsész Konzorcium, Budapest.
SzékOkl. = *Székely oklevéltár.* [1–7.] Szerk. SZABÓ KÁROLY – SZÁDECZKY LAJOS. Magyar Történelmi Társulat Kolozsvári Bizottsága – Székely Történelmi Pályadíj-Alapra Felügyelő Bizottság, Kolozsvár, 1872–1898. [8.] Szerk. BARABÁS SAMU. MTA, Budapest, 1934.
VÁRADY KÁROLY szerk. 1942. *Csonka-Magyarország közigazgatási helységnévtára*. Hornyánszky Viktor R.-T., Budapest.
VARGA E. ÁRPÁD 1998–2002. *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája 1850–1992.* 1–6. Pro-Print Kiadó, Budapest–Csíkszereda.
Via Mercatoria = http://viamercatoria.abtk.hu/ (2026. 08. 09.)
VISTAI ANDRÁS JÁNOS összeáll. é. n. *Tekintő – Erdélyi helynévkönyv* 1–3. Kézirat. https://adatbank.ro/html/cim_pdf2583.pdf (2026. 10. 09.)
WAGNER, ERNST 1977. *Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen*. Böhlau Verlag, Köln–Wien.
WILDNER DÉNES 1996–1998. *Ortslexikon der ehemaligen Gebiete des historischen Ungarns* 1–2. Studia Hungarica 44–45. Verlag Ungarisches Institut, München.

***

MAGYARI MÁTYÁS
doktorandusz; ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományi Doktori Iskola; Budapest
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-0712-4987, e-mail: magyarim@student.elte.hu

BARTOS-ELEKES ZSOMBOR
egyetemi docens; Babeș–Bolyai Tudományegyetem, Földrajz Kar, Magyar Földrajzi Intézet; Kolozsvár (Cluj-Napoca, Románia)
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7095-7890, e-mail: zsombor.bartos@ubbcluj.ro